

Батажок Світлана Григорівна
доцент, к. е. н., доцент кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церка, Україна

РЕСУРСОЕФЕКТИВНЕ ВИРОБНИЦТВО В ЦИРКУЛЯРНІЙ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

Ключові слова: лінійна економіка, циркулярна економіка, еко-індустріальні парки, бізнес-модель, державне регулювання.

Keywords: linear economy, circular economy, eco-industrial parks, business model, state regulation.

Модель лінійної економіки, яка переважає в багатьох країнах, базується на принципах «брати, робити, витратити» (take, make, waste). Наростаючий дефіцит сировинних та енергетичних ресурсів, волатильність цін на товарних ринках, забрудненість навколишнього середовища, кліматичні зміни, зростання площ, зайнятих звалищами відходів спонукають до зміни поглядів щодо традиційної моделі. Більша увага приділяється концепції економіки замкнутого циклу (циркулярній економіці). Модель циркулярної економіки базується на принципах «брати, робити, повторно використовувати» (take, make, reuse), гарантуючи ресурсоефективність, екоефективність, безвідходність.

Циркулярна економіка – це бізнес-модель безвідходної економіки, якій властива мінімізація споживання первинної сировини, зменшення обсягів відходів, що направляються на захоронення, при одночасному скороченні площ під звалищами через вищий дизайн або покращення конструктивних властивостей матеріалів, виробів, систем [3]. Економіка замкнутого циклу є новим прикладом створення доданої вартості при неодноразовому та більш ефективному використанні ресурсів, що в кінцевому підсумку сприяє зростанню добробуту населення.

Джерелами створення доданої вартості в циркулярній економіці є:

- Економія проміжних витрат через зменшення відходів у виробничому процесі за рахунок максимально можливого повторного використання матеріалів і залежності від ресурсів. Досягнення економії проміжних витрат, що входять у вартість продукту, зумовлено необхідністю збільшення швидкості повторного використання матеріалів. Зменшення залежності від ресурсів спонукає стабільність цін на них, призводить до прискореного економічного зростання через зниження витрат на хеджування від ризиків, пов'язаних з ресурсами та збільшує обсяги інвестування.

- Поява нових видів бізнесу: створюються нові підприємства, нові робочі місця, зростає валова додана вартість, збільшуються надходження до державного та місцевих бюджетів.

- Зростання вартості природних активів через підвищення стійкості та якості живих систем, насамперед землі та води. Вища продуктивність землі, менша кількість відходів підвищить цінність землі та ґрунту як активу. Циркулярна економіка, методом більшого переміщення біологічного матеріалу назад у природу внаслідок анаеробного процесу перероблення і повернення в ґрунт відходів, зменшить потребу у додаткових поживних речовинах (принцип регенерації).

- Підвищення попиту на інновації щодо створення та впровадження нових бізнес-моделей, технологічних, організаційних, соціальних нововведень у всьому замкнутому циклі економіки створення доданої вартості.

- Зростання продуктивності ресурсів з перспективою відновлення капіталу та розвитку економіки [1].

Вищевказані принципи передбачають наявність компонент у бізнес-моделі [4]:

- Постачальники: забезпечують доставку повністю перероблених ресурсів.

- Відновлення ресурсів: зменшення втрат ресурсів через перероблення відходів, що підвищить рентабельність виробництва.

- Платформи сумісного використання або обміну: взаємодія між виробниками та споживачами продукту.

- Продовження життєвого циклу продукту: збереження або покращання продукту за рахунок ремонту, модернізації, реконструкції або відновлення.

- Продукт як послуга: надання продукту у користування через оренду, лізинг, що підвищує стимули для створення продукції з подовженим життєвим циклом.

Одним із шляхів трансформації ресурсоефективного виробництва до циркулярної економіки є розвиток еко-індустріальних парків (ЕІП). Створення індустріального парку (ІП) є найпростішою формою економічного розвитку адміністративно територіальної одиниці. Основною ціллю діяльності є: сприяння економічному розвитку, зайнятості, залученню інвестицій, стимулюванню виробництва. Ключовими чинниками, що визначають успіх промислового парку є: територіальне місцезнаходження; наявність провідних компаній; стабільна та вигідна фіскальна система, пільги; велика кількість робочої сили; інституційна інфраструктура; кваліфіковане правління. Центральні та регіональні органи влади повинні надавати не лише інфраструктуру для компаній, а встановлювати стимули: пільгові кредити, звільнення від податків та зборів, субсидована оренда, субсидовані комунальні тарифи, спрощення адміністративних процедур, використання спільних виробничих потужностей та послуг, житлові селища працівників [2].

ІП в якому компанії співпрацюють одна з одною та місцевою громадою, намагаючись зменшити обсяги відходів та забруднення, ефективно розподіляти ресурси та допомагати досягненню сталого розвитку з метою збільшити прибутки та покращити якість навколишнього середовища, можна назвати ЕІП. Концепція ЕІП об'єднує ідеї стійкості та промислової чистоти. Головною метою діяльності ЕІП є отримання прибутку протягом тривалого періоду часу, що досягається через взаємодію багатьох факторів. Місцеві органи влади здійснюють допомогу у створення відповідальної інфраструктури та менеджменту для підвищення спроможності учасників ЕІП до сталого управління ресурсами.

Цілі діяльності ЕІП: зменшення впливу на навколишнє середовище шляхом заміщення токсичних матеріалів та комплексна переробка відходів; максимізація енергоефективності через проектування та будівництво об'єктів; збереження матеріалів через покращений дизайн, проектування об'єктів, повторне використання, відновлення, утилізація, широка співпраця з постачальниками та клієнтами; покращення екологічних показників підприємства, громади; наявність регуляторної системи, яка заохочує компанії до більш чистого виробництва;

використання економічних інструментів, які стимулюють зменшення відходів, забруднення та ефективне використання природних ресурсів; використання ефективної системи управління, яка забезпечує виробництво замкнутого циклу.

Переваги ЕП: зниження витрат на матеріали; продаж побічних продуктів; нові джерела доходів; збільшення прибутків; зменшення негативних зовнішніх впливів, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища; розповсюдження інформації на регіональному та національному рівні щодо провідних стабільних практик (реклама діяльності).

Державне регулювання діяльності ЕП включає:

- прийняття законів щодо енергоефективності та цін на енергію;
- впровадження стандартів енергетичної ефективності та викидів парникових газів;
- впровадження стандартів мінімального енергоспоживання та енергетичного маркування;
- введення інструментів енергетичного аудиту та енергетичного менеджменту;
- впровадження стандартів щодо відходів, забруднення та витрачання води;
- тарифна політика та політика субсидіювання тощо.

В Україні започатковано 39 ІП, з яких зареєстровано 23. Одними із пріоритетних напрямків розвитку регіонів є створення регіональної мережі ІП та надання державної підтримки суб'єктам, які створюють такі парки.

Держава забезпечує такі інструменти підтримки ІП: звільнення від участі у розвитку місцевої інфраструктури; звільнення від сплати імпортного мита за обладнання та матеріали, які не виробляються в Україні; можливість створення інфраструктури ІП за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку; забезпечення спів фінансування проектів ІП коштами місцевих бюджетів (10% від орієнтованої вартості). ІП мають підтримку від місцевих органів влади щодо пільг земельного податку та податку на нерухоме майно; мінімальної ставки на оренду землі державної та комунальної власності строком до 30 років; фінансування робіт з інженерної інфраструктури на ділянках парків. Позитивним моментом для України є вимоги до екологічності та енергоефективності підприємств на територіях нових ІП.

Ключовими чинниками успіху роботи ІП в Україні є: місцезнаходження; велика кількість робочої сили; фізична та інституційна інфраструктура, наявність провідних компаній і кваліфіковане правління. Однак є багато недоліків – недостатні інструменти фіскального стимулювання, незначні пільги, відсутній механізм прямої державної підтримки індустриальних парків (безвідсоткові кредити, цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування індустриальних парків), неефективні інвестиційні стимули.

В умовах децентралізації на місцеві органи влади покладено значну відповідальність за розвиток регіонів та покращення умов життя населення. На місцевому рівні існує багато невирішених проблем забруднення довкілля, неефективного використання природних ресурсів та виробничого потенціалу, створення робочих місць. Трансформація існуючих ІП в ЕП допоможе вирішити триєдину проблему сталого управління місцевими ресурсами, чистого довкілля та зайнятості.

Для сприяння розвитку ЕІП необхідно:

- до планів дій з реалізації Стратегії державної екологічної політики до 2030р. включити конкретні заходи з підвищення ресурсоефективності, забезпечені фінансуванням з бюджетних програм;
- запровадити податкові стимули для підприємств, що використовують ресурсозберігаючі та ресурсоефективні технології або обладнання, вторинні матеріали;
- запровадити критерії для надання першочергової підтримки еко-інноваційним проектам в рамках створеного Державного фонду інноваційної діяльності;
- забезпечити облік та оцінку природних ресурсів за основними видами, екологічне маркування товарів для полегшення картування матеріальних потоків, створити державний реєстр відходів;
- захистити конкурентне середовище від дій монополістів;
- запровадити стимули широкого впровадження еко-інновацій, підготовки кваліфікованих кадрів, обізнаних з принципами циркулярної економіки;
- розробити систему показників результативності ЕІП і проводити щорічний моніторинг на основі цих показників;
- розробити методичні матеріали для місцевих органів влади та бізнесу щодо організації діяльності в ЕІП з урахуванням цілей створення валової доданої вартості та позитивного екологічного впливу;
- місцеві органи влади мають забезпечити для учасників ЕІП середовище довіри, доступ до місцевих ресурсів, їх облік та оцінку їх використання, прозору конкуренцію;
- надавати підприємствам-учасникам ЕІП у перші 3-5р. пільги з екологічного податку, зниження тарифів на енергію, воду та інші інфраструктурні послуги.

Список використаних джерел

1. Industrial Estates Principles and Practice. Technical Report. – UNIDO, 1997.
2. Delivering the Circular Economy a Toolkit for Policymakers [Електронний ресурс] – Ellen MacArthur Foundation: Cowers, UK, 2015. – 177 р. - Режим доступу: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_PolicymakerToolkit.pdf
3. Towards the circular economy [Електронний ресурс] – Ellen MacArthur Foundation: UK, 2013. – Режим доступу: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/Ellen-MacArthur-Foundation-Towards-the-Circular-Economy-vol.1.pdf>
4. Похомова Н.В. Зеленая экономика и экологический менеджмент / Н.В. Пахомова, К.К. Рихтер, М.А. Ветрова // Весник Санкт-Петербургского университета. Серия «Экономика», 2017. – Вип. 2, Т.33. – С.244-268.